

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОРНАМЕНТУ В ОЗДОБЛЕННІ КНИЖОК

Челомбiтько В.Ф., доцент, кафедра МСТ ХНУРЕ
Коміна М.О., студент, кафедра МСТ ХНУРЕ

Орнамент є одним із засобів оформлення творів декоративно-прикладного мистецтва. Орнамент був і залишається в просторі дизайну як один з кращих способів декорування речей і застосовується при розробці різних проектів. Орнаментальні зображення мають виняткову здатність приносити естетичне задоволення, чинити сильний вплив на людину, часом пробуджуючи у нього неусвідомлені почуття, пов'язані з генетичною пам'яттю, викликаючи ланцюжок асоціацій. Головною закономірністю орнаменту є періодична повторюваність мотиву, і саме це впливає на естетичне враження.

Мистецтво орнаменту дуже давнє. Виникло воно в епоху палеоліту. Походження орнаменту достеменно невідомо. У ньому відображено естетичне осмислення діяльності людини, яка творчо перетворює, впорядкує природу або релігійний зміст. В орнаменті, особливо в народній творчості, де він має поширення, відобразилося фольклорно-поетичне ставлення до світу.

У книзі існують найрізноманітніші прийоми декоративного оздоблення. Найчастіше в книгах вживають елементи декору, за якими закріпилася назва орнаменту. До декоративного оздоблення відносяться також обрамлення («полаткі»), прикладом може служити гравірована на дереві рамка роботи першодрукаря Івана Федорова. Обрамлення ці виконані у вигляді тріумфальної арки (як у Івана Федорова), у вигляді «балдахіна», навісу, «брами».

Будучи засобом декоративної прикраси книги, орнамент не повинен бути байдужим і пасивним по відношенню до її змісту. Його завдання – емоційно впливати на читача, «занурювати» читача до книги, створювати у нього певний настрій. Крім шрифту, без якого неможливе сприйняття змісту друкованої книги, й ілюстрацій, що допомагають читачеві освоювати її зміст, велику роль відіграло і відіграє декоративне оформлення.

Орнаментовані заставки, кінцівки, рамки, літери визначають початок і кінець тексту, об'єднують і розділяють його, оживляють палітурки, обкладинки, титульні аркуші, форзаці, роблять їх не тільки такими, що радують око, але і осмисленими. Одна з найголовніших вимог до книжкового орнаменту полягає в зв'язку орнаментальних мотивів і композиції зі змістом видання і його призначенням.

У всіх випадках застосування в книзі (на титулі, контртитулі, фронтіспісі, шмуцтитулах, спускових і кінцевих сторінках, тощо) орнамент, як правило, має підлегле, другорядне значення, щоб не заважати сприйняттю шрифту. Орнамент в книзі має сприйматися не як чужорідний елемент, а як частина загальної книжкової композиції, яка поряд з іншими графічними елементами (шрифт, ілюстрація) бере участь у формуванні цілісного образу книги.

Виразні засоби орнаменту – композиційна побудова орнаменту, типізація та ритм. Книжковий орнамент не обмежений особливостями матеріалів і техніки виконання в такій мірі, як, наприклад, майстер килимового узору. Книга допускає більш вільне і різноманітне стилістичне трактування узору, ніж інші орнаментовані предмети. Вимоги книжкового орнаментального візерунка зводяться в основному до ув'язки орнаменту зі шрифтом та іншими елементами оформлення книги.

Симетрія є однією з найважливіших ознак краси форм. Розрізняють симетрію дзеркальну і вільну. При дзеркальній симетрії виникає відчуття непорушності. Обидві фігури разом співвідносяться одна з одною, як ліва і права рука. В орнаменті, побудованому на основі вільної симетрії, окремі частини можуть мати деякий відступ від точного їх дзеркального повторення. Якщо ж орнамент має тільки вісь симетрії, він зазвичай викликає відчуття руху. Орнамент, побудований за таким принципом, називають динамічним. Центральну частину прикрашають розеткою – орнаментом, вписаним в коло і побудованим шляхом ділення кола на приблизно рівні частини.

На краях плоских поверхонь вироби мають орнаментальні прикраси у вигляді різних смуг. Основна частина таких смуг складається з однакових елементів, що повторюються в певному порядку вздовж прямої або замкнутої кривої лінії.

При складанні орнаменту потрібно задати мотив – це головна частина орнаменту. Мотив може складатися з однієї елементарної фігури або декількох фігур, поєднаних в єдине ціле. Малюнок, що складається з мотиву і повторюється на певній відстані від сусіднього мотиву, називається рапорт. У складних композиціях рапорт містить кілька мотивів. Важливо дотримуватися пропорції між мотивами, так щоб вони доповнювали один одного. Пропорція – це певне співвідношення кількох елементів орнаменту.

Засобом композиції орнаменту також є ритм – закономірне чергування і повторення елементів орнаменту. Ритм є організатором будь-якої композиції і вносить динаміку. Ритм може задаватися різною відстанню між елементами, а також зміною розмірів. Ритмічна закономірна будова прикрас завжди радує око. Ритмічна пропорційність усіх частин орнаменту – одна з основних умов, що забезпечують єдність орнаментальної композиції.

Типізація в орнаменті – це творча переробка, видозміна, перетворення форм дійсності в форми орнаментальні. Важливий вплив на типізацію надають призначення орнаменту (для книги, архітектурної споруди, візерунка на матерії та ін.); матеріал, на якому орнамент виконується (папір, камінь, полотно і т.д.); техніка виконання орнаменту.

Висновок. При роботі з орнаментами розробнику необхідно враховувати кілька основних критеріїв: симетрію, ритмічну побудову і типізацію орнаменту. Тому перед роботою з проектами, які включають до себе орнамент, необхідно вивчити багато літератури на цю тему, щоб виключити численні помилки, яких припускаються інші дизайнери.